

Fyodor Dostoyevskinin “Şeytanlar” romanının Azərbaycan dilinə tərcüməsində xətlər

Mahrux Tağıyeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı Slavyan Universiteti
E-mail: mahrux_tagiyeva@live.ru

Annotasiya. Məqalədə F.Dostoyevskinin 2011-ci ildə Azərbaycan dilinə ilk dəfə tərcümə edilmiş “Şeytanlar” əsərindəki bəzi qüsur və diqqətsizlikdən söhbət açılır. Burada tərcüməçi yorğunluğu ilə bərabər, redaktor diqqətsizliyi də nəzərə çarpır. Tədqiqatda orijinal mətndəki qəhrəmanların xüsusi adları, həmçinin zaman və məkan vəhdətinin dilimizə adekvat çevrilməsi məsələsi araşdırılır.

Orijinal və tərcümə mətnlərinin müqayisəli-tipoloji aspektdə araşdırılması və təhlili həm milli tərcüməşünaslıq elminin inkişafına, həm də tərcümə predmetinə çevrilmiş əsərin dili, onun daşdığı ideyası və xarakterlər aləminin daha düzgün, daha dolğun təqdim olunmasında, gələcəkdə əsərin ikinci tərcüməsinin cilalanmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edə bilər.

Araşdırmada ilkin və tərcümə mətnlərinin müvafiq hissələrinin müqayisəsi zamanı müəyyən qüsurlar, uzlaşmayan məqamlar, texniki xətlər qeyd edilir ki, onlar əsərin növbəti nəşrləri və tərcümələri zamanı asanlıqla aradan qaldırılmalıdır. Əks təqdirdə, Azərbaycan dilindəki mətnlə F.Dostoyevski mətni arasında uzlaşmayan məqamlar olduğu kimi qalacaqdır.

Dahi rus klassiki və realist yazıçısının yaradıcılığına müraciət etmək bilavasitə onun göstəricisidir ki, Azərbaycanda müstəqillik illərində ədəbi əlaqələr, multikulturalizm məsələləri durmadan inkişaf etməkdədir. Bu istiqamətdə professor M.Q.Qocayevin mütərcimliyi nəticəsində doğma dilimizdə danışan “Şeytanlar” romanının da özünəməxsus yeri vardır.

Açar sözlər: Fyodor Dostoyevski, “Şeytanlar” romanı, orijinal və tərcümə mətnləri, Azərbaycan dili, rus dili, xətlər

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 18.03.2024; qəbul edilib – 29.03.2024

Negligence in the translation of Fyodor Dostoyevsky’s novel “The Devils” into Azerbaijani

Mahrux Taghiyeva

Doctor of Philosophy in Philology, Associate professor
Baku Slavic University
E-mail: mahrux_tagiyeva@live.ru

Abstract. The article talks about some shortcomings and negligence of Dostoyevsky’s work “The Devils”, first translated into Azerbaijani in 2011. Along with the fatigue of the translator, it is also necessary to emphasize the inattention of the editor. This study compares the specific names of the characters, as well as the unity of time and place, etc. in the original and translated texts, and examines the issue of adequately translating them into the Azerbaijani language.

The study and analysis of original and translated texts in a comparative typological aspect contributes to the development of domestic translation studies, and this can also be of particular importance for a more correct and complete presentation of the language of the work that has become the subject of translation, the idea that it carries, the world of characters, etc., and to finalize the second translation of the work in the future.

When comparing the relevant parts of the original and translated texts, the study notes certain shortcomings, inconsistencies and technical errors, which should be easily eliminated in subsequent editions and translations of the work. Otherwise, inconsistencies will arise between the Azerbaijani text and Dostoyevsky's text.

An appeal to the work of the brilliant Russian classic writer and realist is a direct indication that during the years of independence, literary ties and issues of multiculturalism have been continuously developing in Azerbaijan. In this direction, a special place is occupied by the novel "The Devils", speaking in our native language, as a result of the translation of Professor M.G.Godzhaev.

Keywords: Fyodor Dostoyevsky, the novel "Devils", original and translated texts, Azerbaijani language, Russian language, negligence

Article history: received – 18.03.2024; accepted – 29.03.2024

Giriş / Introduction

Bədii tərcümə xalqlararası ünsiyyət vasitələrindən biri kimi iki müxtəlif dilin daşıyıcılarını milli-mədəni, tarixi-etnoqrafik və linqvokulturoloji müstəvidə birləşdirir. Digər tərəfdən, "bəddii tərcümə sənəti müxtəlif dillərdə danışan xalqların mədəniyyətlərinin yaxınlaşması, dostluq əlaqələrinin möhkəmlənməsi sahəsində mühüm rol oynayır" [3, s.3]. Tərcüməşünaslıq elminin nəzəri və praktiki inkişafı milli ədəbiyyatşünaslığa yatırılan sərmayədir. 2011-ci ildə "Şeytanlar" əsərinin tədqiqatçı-alim Məmməd Qocayev tərəfindən Azərbaycan dilinə tərcümə

olunmasına baxmayaraq, bu haqda cəmi bir neçə elmi-tənqidi məqalə yazılmışdır. Yeni tərcümələrin öyrənilməsi və təhlili gələcək, təkrar tərcümələrin kamilliyinə birbaşa dəlalət edən amillərdəndir. Orijinal və tərcümə mətnlərinin müqayisəli şəkildə araşdırılması və analizi həm milli tərcüməşünaslıq elminin inkişafına, həm tərcümə predmetinə çevrilmiş əsərin ideyası, obrazlar aləmi və dilinin və s. daha dolğun, daha düzgün ötürülməsinə və gələcək tərcüməçilərin püxtələşməsinə xidmət edir.

Əsas hissə / Main Part

Daşdığı ideya və məziyyətlərə görə F.Dostoyevskinin "ən bəxti gətirməyən əsəri" [4, s.5] məhz "Şeytanlar"dır desək, heç də yanılmaz. Mütərcimin əsərə verdiyi səciyyə də maraqlıdır: "Şeytanlar" romanı Dostoyevskinin bədii cəhətdən ən güclü, ideya sarıdan ən mürəkkəb və ziddiyyətli romanlarından biridir" [2, s.92], – yazır M.Qocayev. Məqalədə məqsədimiz orijinal və tərcümə mətnlərini sözbəsöz müqayisə etmək və hansı sözün necə çevrilməsini araşdırmaq deyil. "Şeytanlar"ın Azərbaycan dilindəki mətnində zaman və məkan vəhdətinin, qəhrəmanların xüsusi adlarının təhrif olunmadan səs-

ləndirilməsi çox mühüm və maraqlı məsələlərdəndir. İlk baxışdan o qədər də əhəmiyyət kəsb etməyən bu hallar bəzən çaşqınlığa, anlaşılmazlığa, orijinal mətnin məzmunundan uzaqlaşmağa gətirib çıxara bilər.

F.Dostoyevskinin yaradıcılığının bədii dili özünəməxsusluğu, çoxşaxəliliyi ilə seçilir. Əsərlərində cəmiyyətin müxtəlif təbəqəsinə mənsub insan obrazları yaradan və onların hər birini öz dilində danışdıran yazıçının mətnində nəinki hər bir ifadə, hər bir söz, hətta hər bir ədat, hər bir şəkilçi müəyyən mənə daşıyır. Əsərin forma və məzmununun qorunması, hadisələrin roman

daxilində bir-birini məntiqi ardıcılıqla əvəz etməsi zaman və məkan vəhdətinə birbaşa təsir edən amillərdəndir. Hər hansı bir hadisənin məhz müəyyən konkret zaman kəsiyində baş verməsi və onun da olduğu kimi tərcümə edilməsi ilk baxışda asan və olduqca sadədir. Burada söhbət sayların, ay və həftə kimi zaman kəsimlərinin rus dilindən doğma dilimizə çevrilməsinin qorunmasından gedir. Bu müstəvidə orijinal və tərcümə mətnlərini cümləbəcümlə müqayisə edərkən bəzi uzlaşmayan məqamlar tərəfimizdən aşkarlanmışdır.

Beləliklə, “Şeytanlar” romanının rus və Azərbaycan dillərində nüsxələrindən misallara baxaq. Əsərin əvvəllərində Stepan Trofimoviçin yetirməsi Şatovdan, onun universitetdən xaric olunmasından, bir tacirin evində uşaqlara dərs verməsindən, burada gələcək həyat yoldaşı Mariya ilə tanışlığından, onların tacir ailəsi ilə birlikdə xaricə getməsindən söhbət açılır. Mariyanın qürurlu və azad düşüncəli xarakterə malik olması səbəbindən tacir onun işinə bir müddətdən sonra xitam verir. Orijinalda bu məqam belə ifadə olunur: “Месяца через два купец ее выгнал “за вольные мысли” [5, c.27]. Tərcümə mətnində yazılır: “Təxminən, iki həftədən sonra tacir “azad fikirliliyinə görə” qadını qovmuşdu” [1, s.40]. Daha sonra isə Şatovla Mariya Cenevrədə evlənmişdilər. Dostoyevski Şatov obrazını yaradarkən onun xarakterinin özülünə Allaha inam və sevgi hissini qoymuş və bu sevgidən də onda insana və insanlığa məhəbbət doğmuşdu. Şatovun iki həftə ərzində tanıdığı bir qadınla evlənməsi bir qədər təəccüblü və irreal səslənir. Lakin Şatov və Mariya tez evləndikləri kimi, tez də ayrılmışlar. İlk mətndə oxuyuruq: “Прожили они вдвоем недели с три” [5, c.27]. Azərbaycan dilində bu cümləyə baxaq: “Onlar iki həftəyə yaxın birlikdə yaşamışlar” [1, s.40]. Müqayisələrdən görünür ki, tacir Mariyanı iki həftə deyil, iki aydan sonra evindən qovub və o, Şatovla iki deyil, üç həftəyə yaxın bir yerdə yaşayıblar. Qısamüddətli nikahın başlıca səbəbi də kasıblıq olub.

Avropada yaşamaq arzusunun ecazkarlığına qarılan Şatov dolanışıq naminə küçədə ayaqqabı təmizləmiş, hansısa limanda yük daşımış, sonda doğma el-obasına – qoca xalasının yanına qayıtmış və çox keçmədən, yəni bir ay sonra onu da dəfn eləmişdir: “поселился со старухой

теткой, которую и схоронил через месяц” [5, c.27]. Tərcümə mətnində bu zaman vahidi uzadılmışdır: “qoca xalasının yanında məskunlaşmış və iki aydan sonra onu da dəfn etmişdi” [1, s.40]. İlk baxışdan çox da kobud görünməyən bu qüsurlar tərcüməçi yorğunluğu ilə yanaşı, redaktor səhlənkarlığından da xəbər verir.

Tərcümə zamanı qəhrəmanların xarakterlərindən irəli gələn davranışlarının şişirdilmədən, yaxud da cılızlaşdırılmadan ötürülməsi vacibdir. Azərbaycan dilində oxuyuruq: “Bizim şahzadə birdən heç bir səbəb olmadan müxtəlif adamlara qarşı bir-iki ağılasığmaz kobudluq etdi” [1, s.54]. “Наш принц вдруг, ни с того ни с сего, сделал две-три невозможные дерзости разными лицами” [5, c.38]. İqtibas, paytaxt Peterburqdan anasının təkidilə öz malikanəsinə geri dönməni Nikolay Stavrogin haqqındadır. Hamını xarici görünüşü ilə valeh edən bu iyirmi-beşyaşlı gənc çox keçmir ki, bütün cəmiyyətin gözləri önündə zadəganlığa yaraşmayan, kobud və əxlaqsız hərəkətlər edir və əməllərindən nə xəcalət çəkir, nə də peşman olur. Orijinal və tərcümə mətninə müraciət edək: “успел протянуть за собой по залу два-три шага” [5, c.39] və “дarta-darta залда bir neçə addım öz arxasınca apardı” [1, s.54]. Belə olduğu təqdirdə onun rəzil davranışını kiçildərək, “две-три невозможные дерзости” əvəzinə, “bir-iki ağılasığmaz kobudluq”, yaxud da “два-три шага” yerinə “bir neçə addım” yazmaq Dostoyevskinin qəddarlığını, düşüncəsizliyini qabartmış olduğu xarakteri, yəni Stavrogin obrazını, onun ağılasığmaz hərəkətlərini yumşaltmaq olardı. Pavel Pavloviç Qaqanovu tez-tez təkrarladığı “Мəni aldada bilməzlər” (“Меня не проведут за нос!” [5, c.38]) ifadəsini növbəti dəfə söyləyəndə Stavrogin hər kəsin gözləri önündə iki barmağı ilə onun burnundan bərk yapışıb iki-üç addım sürüyür, sonra tələsik, sanki dili ağızında dolaşaraq saymazyana üzrxahlıq edib gedir və bununla da onun əxlaqsızlıqları bitmir. Daha sonra qubernatorun qulağını dişləyir, ziyafətdə hamının gözü önündə Liputinin arvadını öpür.

Digər nümunəyə diqqət yetirək. Orijinalda oxuyuruq: “Я просидел два часа пред этою картиной” [5, c.235]. Tərcümə mətnində cümlə ifadə olunmuşdur: “Mən bu şəklin qarşısında üç saat oturdum” [1, s.301]. “Два часа” dilimizə “üç saat” kimi çevrilmişdir. Yaxud: “Я дви-

нулся с двадцатипятилетнего места” [5, c.358] fikri dilimizə “mən iyirmi illik yerimdən tərpendim” [1, s.453] formasında təqdim edilmişdir. Zamanın bir saat artırılmasına və ya beş il azaldılmasına ehtiyac varmı? İlk baxışdan mahiyyət etibarilə o qədər də əhəmiyyətli və prinsipial görünməsə də, tərcümə mətnində bu halın dəfələrlə təkrarlanması arzuolunmazdır.

Bədii əsərin mütaliəsi, təhlili, tədqiqi zamanı bu və ya digər məsələlərə aydınlıq gətirmək üçün müəllif mövqeyini aşkarlamaq məqsədilə remarkalardan istifadə edirik. Remarkalar özündə həmçinin insanların səsinə, tonunu, tembrini, hiss-həyəcanını, duyğularını və s. ehtiva edir. Digər tərəfdən, dialoji nitqdə sözlərin məhz kimə aid olduğunu bilavasitə göstərmək məqsədilə yazıçı remarkalara üz tutur. “Şeytanlar” romanının Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı bir neçə remarkalarda qəhrəmanların adlarının yanlış verilməsi diqqətimizi çəkmişdir. Məsələn, əsərdə “брякнул вдруг Петр Степанович” [5, c.181] remarkasına rast gəlirik. Bu, Pyotr Verxovenskinin yeni təyin olunmuş qubernator Andrey Antonoviç fon Lembke ilə Kirillov, Şatov, Stavroginin, ümumiyyətlə, hazırlanan çevriliş haqqındakı mükəliməsindən götürülmüş iqtibasdır. Tərcümədə Pyotr Stepanoviç əvəzinə, Stepan Trofimoviç yazılmışdır: “Stepan Trofimoviç birdən dedi” [1, s.232-233]. Belə olduğu təqdirdə oxucuda çaşqınlıq yaranır: Pyotrun atası Stepan dialoqa nə vaxt qoşuldu? Hazırlanan çevrilişdən onun xəbəri var idimi? Digər tərəfdən, “брякнул” kəlməsinin daşdığı məna diqqətdən kənar qalmış, o, neytral, emosionallıqdan kənar ifadə (“birdən dedi”) kimi verilmişdir.

Buna bənzər daha bir misalda qəhrəmanın özünün və atasının adı düzgün verilməmişdir. İlk mətnə oxuyuruq: “Удивила меня тоже уж слишком необыкновенная невежливость тона Петра Степановича” [5, c.379]. Azərbaycan dilində yazılmışdır: “Məni Pyotr Trofimoviçin qeyri-adi nəzakətsiz tonu da təəccübləndirdi” [1, s.485]. Xüsusi adların yanlış çevrilməsi ilə yanaşı, “da” gücləndirici ədatı da yerində işlədilməmişdir. “Меня тоже” “məni də” kimi tərcümə olunmalı idi. Tərcümə mətnində “məni” kəlməsi deyil, “tonu” sözü vurğulanmışdır ki, bu hal da başlanğıc mətnə uyğun deyildir.

Başqa nümunəyə diqqət yetirək. Orijinalda oxuyuruq: “Ну, я так и знал, что нарвусь, – пробормотал опять Верховенский” [5, c.313]. Azərbaycan dilində bu hissə belə tərcümə olunub: “Hə, elə belə də bildirdim ki, bu cür arzuolunmaz şeyə rast gələcəyəm, – Virginski yenə də donquldandı” [1, s.401]. Göründüyü kimi, Verxovenski фамилиясы tərcümə variantında Virginski ilə əvəzlənib. Doğrudur, bu mükəlimədə Şiqalyov, Liputin, Lyamşin ilə bərabər, Virginskaya da iştirak edir, lakin sözügedən vasitəsiz nitq Verxovenskiyə aiddir.

Məlumdur ki, rus dilində Azərbaycan dilindən fərqli olaraq, ismin cins kateqoriyası vardır. Yazıçı bəzən təkrarlardan qaçmaq, yaxud hadisələrin dinamikasını qorumaq və s. məqsədlərlə romanın mətnində əvəzlilərdən istifadə edir. Tərcümə mətnində kişi cinsinə işarə edən əvəzlilik səhvən qadın adı ilə (bəzən də tərsinə) verilmişdir. Əhəmiyyət kəsb edən bir məqama baxaq. “Болезненное впечатление отразилось в его лице” [5, c.399] cümləsi dilimizdə “Lizanın sifətində ağırlı bir təəssürat əks olundu” [1, s.512] kimi ifadə olunub. Kişi cinsini bildirən “ero” əvəzliyinin tərcümədə xüsusiləşmiş isimlə, həm də qadın adı ilə verilməsi təəccüb doğurur. İqtibas Stavrogin və Lizanın mükəliməsindən götürülmüşdür və Liza Stavroginin buralardan birgə uzaqlara getmək təklifini rədd etməsi, daha doğrusu, onu ələ salması səhnəsinə aiddir. Rədd edilmiş Nikolayın sifəti xəstəhal görkəm almışdır.

Analoji hal növbəti misalda da izlənilir. Pyotr Verxovenskini yaltaqlığına görə sevən və onu xilas etdiyini düşünən Yulya Mixaylovnanın sayəsində çox işbazların həyatı dəyişir. Bu barədə əsərdə oxuyuruq: “Многие мастера погтели около нее руки и воспользовались ее простодушием в краткий срок ее губернаторства” [5, c.268]. İqtibas dilimizə belə çevrilmişdir: “Çox usta adamlar onun sayəsində pullandılar və ərinin qısa qubernatorluğu müddətində Yulya Mixaylovnanın sadəliyindən sui-istifadə etdilər” [1, s.348]. “Ee” qadın cinsi bildirdiyi halda, “ərinin” ismi ilə əvəzlənmişdir. Digər tərəfdən, Yulya Mixaylovnanın əri deyil, özü qubernator kimi fəaliyyət göstərmişdir.

Bu qəbildən olan digər bir nümunəyə Şatov və Mariyanın münasibətləri haqqında söhbət açılan hissənin tərcüməsi zamanı rast gəlirik:

“...каждый день в эти три года он мечтал о ней, о дорогом существе, когда-то ему сказавшем: “люблю” [5, c.434]. Burada “он” əvəzliyi Şatova şamil olunur və Şatovun ona əziz olan, bir vaxtlar ona, yəni Şatova “sevirəm” deyən varlıq (yəni Mariya) haqqında üç ilin hər gününü xəyala dalması barədə məlumat verilir. Bu misala Azərbaycan dilində nəzər salaq: “...bu üç ildə o, hər gün onu, nə vaxtsa “sevirəm” dediği bu əziz məxluqu arzulamışdı” [1, s.559]. İlk mətndən Mariyanın Şatova, tərcümə mətnindən isə əksinə, Şatovun Mariyaya “sevirəm” deməsi qənaətinə gəlinir.

Romanda öz xəyalpərəstliyi ilə seçilən obraz Mariya Lebyadkinadır. Onun öz dünyası var və o, xəyallar aləmində çox xoşbəxtdir: burada o, “mənim şahinin” adlandırdığı Stavroginlə və öz körpəsi ilə birlikdədir. Kənardan kimsə onu səslədiyi zaman Mariya real aləmə qayıdır, öz xəyal aləmindən o kəsə söhbət açır. Digər vaxtlarda ətrafında nə danışılırsa danışılınsın, o heç nəyi eşitmir, heç nəyə reaksiya vermir, çünki o, həmişə öz xəyal aləminə qapanır. Əsərdə Şatov Mariya ilə ucadan danışaraq, onun diqqətini çəkməyə, onu mükəlliməyə, dialoqa sövq etməyə nail olur, əks halda, o öz dünyasına qərqlənir. Şatov deyir: “я громко говорю; тех, которые не с нею говорят, она тотчас же перестает слушать” [5, c.115]. Fikrin dilimizə necə çevrildiyinə diqqət yetirək: “Mən ucadan danışiram ... onunla belə danışmayanda, o qulaq asmir” [1, s.151]. Tərcümə mətnindən belə məlum olur ki, Mariya ilə mütləq ucadan danışmaq lazımdır, əks halda, o dinləməyəcək. Əslində isə Mariya onunla danışmayanları dinləmirdi.

“Şeytanlar” romanının orijinal mətni ilə tərcümə variantını cümləbəcümle müqayisə edərək oxuyanda inkar şəkildələrinin bəzən diqqətdən kənar qaldığının şahidi oluruq və beləliklə də inkarda söylənən fikir təsdiqdə səslənir. Məsələn, Stavrogin Lizaya etiraf edərək deyir ki: “Я знал, что я не люблю тебя, и погубил тебя” [5, c.401]. Sitat dilimizə “Bilirdim ki, sə-

ni sevirəm və səni məhv etdim” [1, s.516] formasında çevrilmişdir. Stavrogin Lizanı sevmədiyini bilə-bilə bu gənc qızın həyatı ilə oynayır. Yaxud: “Визит продолжался недолго” [5, c.295] cümləsi “Görüş uzun çəkdi” [1, s.378] variantında tərcümə edilmişdir. “Görüş uzun çəkmədi” və ya “Görüş qısa çəkdi” variantlarından yararlanmaq olardı. İqtibaslardakı inkar bildirən “не” nəzərə alınmamış, “не люблю” “sevirəm”, “недолго” “uzun” kimi verilmişdir ki, bu da birbaşa məna təhrifinə gətirib çıxarır.

Tərcümə zamanı durğu işarəsinin yerdəyişməsi məna təhrifinə yol açmağa bilər. Orijinala müraciət edək: “– Ты не вертись! – крикнул он студентке, которая порывалась со стула. – Нет, я тоже слова прошу, я обижен-с” [5, c.306]. Tərcümə mətnində “Sən əl-ayağa dolaşma! – o, stuldan dartınan tələbə qıza qışqırdı” [1, s.392] fikrindən sonra yeni xətdən və abzasdan digər şəxsin nitqi verilir: “– Хейр, мән дә сөз истәйирәм, мән incимişәм” [1, s.393]. Mayorun orijinaldakı nitqi tərcümə zamanı ikiyə bölünmüş, beləliklə də, nitq həm mayorun, həm də tələbə qızın nitqi şəklində, yəni dialoji nitq kimi səslənmişdir. Digər tərəfdən, “я обижен” ifadəsi nitqin kişi cinsinə aid olduğuna işarə edir və bu replika tələbə qıza aid edilə bilməz.

İlkin variantda verilən xüsusi isimlərin, o cümlədən toponimlərin, qəzet və jurnal adlarının və s. tərcümə zamanı dəyişməz qaldığı məlum faktlardandır. Nəzərəçarpan bir misala baxaq: “через его руки, в молодости, прошли целые склады «Колокола» и прокламации” [5, c.303]. Müvafiq fikri Azərbaycan dilində izləyək: “cavanlığında “Kolovkol” və bəyannamələr ... onun əlindən keçmişdi” [1, s.389]. Qəzetin adında “v” hərfi olmamalıdır. “Diqqətsizlik, səriştəsizlik ucbatından təhrif olunmuş faktların oxucu kütləsinə təqdim olunması ilə barışmaq olmaz” [3, s.113], – yazır L.Səmədova. Zənnimizcə, burada söhbət texniki qüsurdan getməlidir.

Nəticə / Conclusion

Beləliklə, orijinal və tərcümə mətnlərinin müqayisəsi zamanı tərəfimizdən müəyyən uzlaşmayan məqamlar, qüsurlar, texniki xətalər aşkarlanmışdır ki, onlar əsərin növbəti nəşrləri

zamanı asanlıqla aradan qaldırılı bilər. Roman ilk dəfə Azərbaycan dilində səsləndiyindən müəyyən çatışmazlıqların mövcudluğu labüddür. Bununla yanaşı, mütləq vurğulanmalıdır ki,

F.Dostoyevski yaradıcılığına, bilavasitə “Şeytanlar” kimi mürəkkəb əsərə müraciət etmək mütərcimdən ilk öncə cəsərət, daha sonra gərgin əmək tələb edir. Romanın Azərbaycan dilindəki nüsxəsi gənc tərcüməçilərimiz üçün əvəzolunmaz mənbə və məktəbdır. Tədqiqatçı-

alimin bu tərcüməsi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı və tərcüməşünaslığına bəxş olunan əvəzolunmaz töhfədir və burada əsərin kompozisiyası, obrazlar sistemi, bədiiliyi, məzmunu, ən əsası isə müəllifin şəxsi üslubu qorunub saxlanılmışdır.

Ədəbiyyat / References

1. Dostoyevski, F.M. Şeytanlar. Seçilmiş əsərləri, 3 cildə, III cild. – Bakı: Şərq-Qərb, 2011. – 704 s.
2. Qocayev, M.Q. Dostoyevski ətrafında düşüncələr. – Bakı: Elm və təhsil, 2012. – 208 s.
3. Səmədova, L.H. Tərcümə mətninin redaktəsi. – Bakı: Sabah, 2016. – 124 s.
4. Tağıyeva, M.M. Fyodor Dostoyevski Azərbaycan dilində. – Bakı: Mütərcim, 2020. – 224 s.
5. Достоевский, Ф.М. Бесы. ПСС в 30-ти томах, т. 10. – Ленинград: Наука, 1974. – 520 с.

Неточности в переводе на азербайджанский язык романа Фёдора Достоевского «Бесы»

Махрух Тагиева

Доктор философии по филологии, доцент
Бакинский Славянский Университет
E-mail: mahruh_tagiyeva@live.ru

Резюме. В статье говорится о некоторых недоработках и небрежности впервые переведенного на азербайджанский язык в 2011 году произведения Ф.Достоевского «Бесы». Наряду с небрежностью переводчика здесь необходимо подчеркнуть и невнимательность редактора. В данном исследовании сравниваются конкретные имена героев, а также единство времени и места и др. в оригинальном и переведенном текстах, исследуется вопрос адекватного перевода их на азербайджанский язык.

Исследование и анализ оригинального и переведенного текстов в сравнительно-типологическом аспекте способствует развитию отечественного переводоведения, а также это может иметь особое значение для более правильного и полного изложения языка произведения, ставшего предметом перевода, идеи, которую оно несет, мира персонажей и т. д., и для доработки второго перевода произведения в будущем.

При сравнении соответствующих частей оригинального и переведенного текстов в исследовании отмечаются определенные недостатки, несоответствия и технические ошибки, которые должны быть легко устранены при следующих изданиях и переводах произведения. В противном случае между азербайджанским текстом и текстом Ф.Достоевского возникнут несоответствия.

Обращение к творчеству гениального русского писателя-классика и реалиста является прямым указанием на то, что в годы независимости в Азербайджане непрерывно развиваются литературные связи и вопросы мультикультурализма. В этом направлении особое место занимает роман «Бесы», говорящий на нашем родном языке, в результате перевода профессора М.Г.Годжаева.

Ключевые слова: Фёдор Достоевский, роман «Бесы», тексты оригинала и перевода, азербайджанский язык, русский язык, небрежность